

Συγκριτικά Οικονομικά Συστήματα

4. Ο μεταπολεμικός «κεϋνσιανός καπιταλισμός» σε Γαλλία, Γερμανία, Σκανδιναβικά κράτη.

Οι ενότητες του μαθήματος

Ενότητα I: Εισαγωγή και θεωρητικό πλαίσιο

1ο μάθημα: Εισαγωγή στο μάθημα και τις βασικές του έννοιες. Τα κοινωνικο-οικονομικά συστήματα και η διαδοχή τους.

Ενότητα II: Ο καπιταλισμός και οι μορφές του

2ο μάθημα: Η ιστορική ανάπτυξη και τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος.

3ο μάθημα: Από τον κλασικό φιλελευθερισμό στον «νεοφιλελεύθερισμό»: το λεγόμενο αγγλοσαξωνικό μοντέλο.

4ο μάθημα: Ο μεταπολεμικός «κεϋνσιανός καπιταλισμός» σε Γαλλία, Γερμανία, Σκανδιναβικά κράτη.

5ο μάθημα: Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως εγχείρημα διακρατικού καπιταλισμού.

6ο μάθημα: Ασιατικός καπιταλισμός: Ιαπωνία και «ισλαμικές οικονομίες».

Ενότητα III: Ο σοσιαλισμός και η εμπειρία του κατά τον 20ο αιώνα

7ο μάθημα: Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του σοσιαλιστικού οικονομικού συστήματος.

8ο μάθημα: Η ιστορία του Κεντρικού Σχεδιασμού στην ΕΣΣΔ.

9ο μάθημα: Συμβιβάζεται ο σοσιαλισμός με την αγορά; Η Γιουγκοσλαβική “αυτοδιαχείριση” και η «σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς» της Κίνας.

Ενότητα IV: Ο καπιταλισμός και ο σοσιαλισμός σε διάλογο

10ο μάθημα: Η συζήτηση για τον οικονομικό υπολογισμό.

11ο μάθημα: Η σύγχρονη συζήτηση για το σοσιαλιστικό σχεδιασμό.

12ο μάθημα: Επανάληψη και συμπεράσματα.

Βασικά ερωτήματα

1. Σε ποιες συνθήκες εμφανίστηκαν τα κεϋνσιανά οικονομικά και τι καινούριο έφεραν;
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Ρηνανικού οικονομικού μοντέλου;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Γαλλικού οικονομικού μοντέλου;
4. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Σκανδιναβικού οικονομικού μοντέλου;

1. Σε ποιες συνθήκες εμφανίστηκαν τα κεϋνσιανά οικονομικά και τι καινούριο έφεραν;

Όταν η πραγματικότητα διαψεύδει τις προβλέψεις της νεοκλασική θεωρίας...

- Το 1929 ξέσπασε μία πολύ βαθιά οικονομική κρίση του καπιταλισμού, η οποία διήρκησε ουσιαστικά μέχρι και το ξέσπασμα του Β΄ ΠΠ αγγίζοντας όλες τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, και είχε ως συνέπεια την εκτίναξη της ανεργίας, της φτώχειας και της εξαθλίωσης.
- Ταυτόχρονα, η μοναδική σοσιαλιστική χώρα εκείνη την περίοδο, η ΕΣΣΔ, σημείωνε πρωτόγνωρους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και μάλιστα σε συνθήκες επιθετικής περικύκλωσης από όλο τον υπόλοιπο (καπιταλιστικό) κόσμο.
- Σε αυτές τις συνθήκες, το διάστημα 1933-1938 είχαμε την πρώτη μεγάλης κλίμακας, συστηματική και θεσμοποιημένη κρατική παρέμβαση σε καπιταλιστική οικονομία που βρισκόταν σε συνθήκες βαθιάς κρίσης με στόχο τη σταθεροποίηση της (New Deal στις ΗΠΑ), η οποία περιλάμβανε δημόσιες δαπάνες, κοινωνική ασφάλιση και τη ρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Σε αυτές τις συνθήκες, το 1936, ο Keynes εκδίδει τη *Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος*, στο οποίο υπερασπίζεται την άνοδο των δημοσίων δαπανών σε περιόδους κρίσεων ως μέσο για την επάνοδο της οικονομίας σε μία νέα θέση ισορροπίας με πλήρη απασχόληση.

Ο Keynes για τον καπιταλισμό

- “But this long run is a misleading guide to current affairs. **In the long run we are all dead.** Economists set themselves too easy, too useless a task if in tempestuous seasons they can only tell us that when the storm is long past the ocean is flat again.” (1923)
- “The solution lies neither with nationalisation nor with unregulated private competition; it lies in a variety of experiments, of attempts to get the best of both worlds. **The Government must recognise the trend of soundly run business toward trusts and combines.** It must be prepared to recognise their existence as beneficent institutions in right conditions; and **it must adopt an attitude towards them at the same time of encouragement and regulation.**” (1926)
- For my part I think that **capitalism, wisely managed, can probably be made more efficient for attaining economic ends than any alternative system** yet in sight, but that in itself it is in many ways extremely objectionable. (1926)
- The **decadent international but individualistic capitalism**, in the hands of which we found ourselves after the war, is not a success. It is not intelligent, it is not beautiful, it is not just, it is not virtuous—and it doesn’t deliver the goods. (1933)

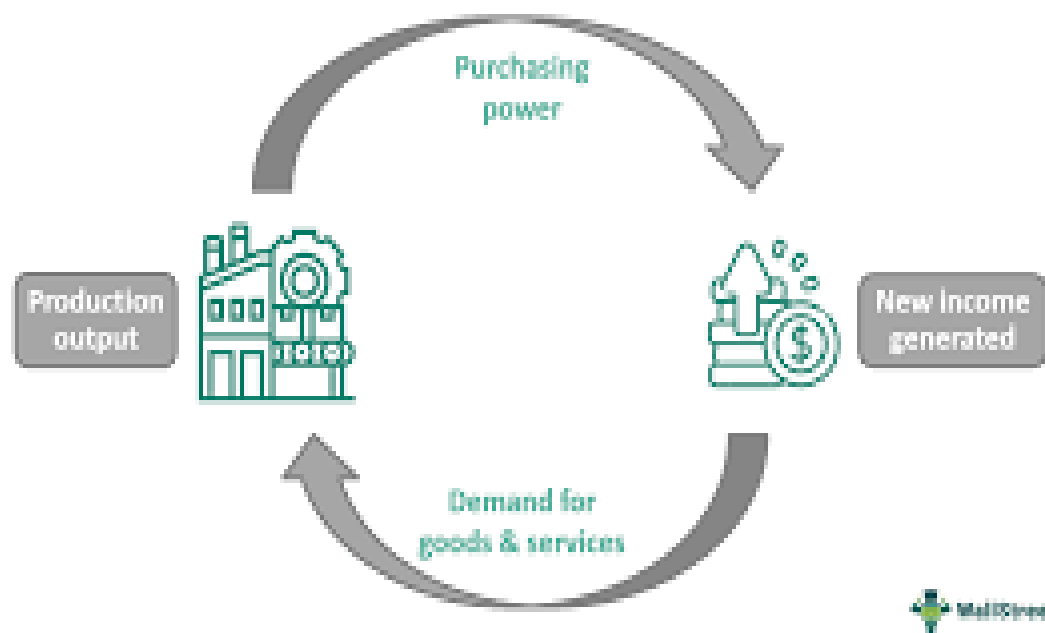
Κεϋνσιανοί για τον Keynes

- “Keynes was no socialist – he came to save capitalism, not to bury it. And there’s a sense in which *The General Theory* was, given the time it was written, a conservative book.” (Paul Krugman)
- “He was declaring that the trouble with the engine was not fundamental, that it was amenable to a technical fix. At a time when many of the world's intellectuals were convinced that capitalism was a failed system, that only by moving to a centrally planned economy could the West emerge from the Great Depression, Keynes was saying that capitalism was not doomed, that a very limited sort of intervention — intervention that would leave private property and private decision making intact — was all that was needed to make the system work. Confounding the skeptics, capitalism did survive; but although today's free-market enthusiasts may find this proposition hard to accept, that survival was basically on the terms Keynes suggested. World War II provided the jump start Keynes had been urging for years; but what restored faith in free markets was not just the recovery from the Depression but the assurance that macroeconomic intervention — cutting interest rates or increasing budget deficits to fight recessions — could keep a free-market economy more or less stable at more or less full employment.” (Paul Krugman)
- “An optimist who lived at a time when the world economy was running so badly that clever gimmicks could still work wonders, Keynes's object was to save capitalism from itself.” (Paul Samuelson)
- “Keynes, it has been stressed, is not a radical. He wanted to reform capitalism in order to make it work better and to preserve it. How is it possible that any capitalist could object to a policy of the preservation of capitalism?” (Lawrence Klein)

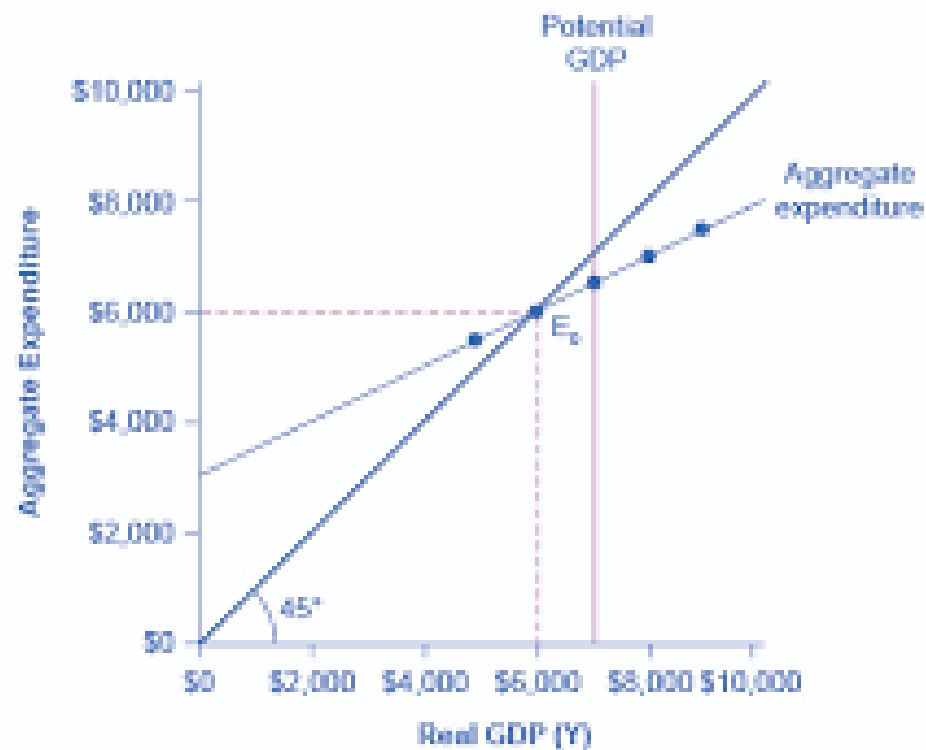
Say και Keynes

Ο νόμος του Say

Say's Law Meaning

Ο Κεϋνσιανός σταυρός

Η αντιπαράθεση για τις αιτίες των κρίσεων

Νεοκλασικά οικονομικά

- Οι αγορές «εκκαθαρίζονται» αυτόματα (δηλαδή ζήτηση=προσφορά) χωρίς κρατική παρέμβαση τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια.
- Η εκκαθάριση των αγορών συνεπάγεται αναγκαστικά πλήρη απασχόληση (μέσω προσαρμογής των μισθών και των τιμών.)
- Οι γενικές κρίσεις δεν θεωρούνται ενδογενείς· αποδίδονται σε εξωγενείς παράγοντες, όπως η κρατική παρέμβαση ή άλλες διαταραχές.
- Η κρατική παρέμβαση είναι προβληματική.

Κεϋνσιανά οικονομικά

- Η εκκαθάριση των αγορών δεν συνεπάγεται αναγκαστικά και πλήρη απασχόληση.
- Από τη μία, η σχετική ακαμψία των μισθών και των τιμών και από την άλλη οι (αρνητικές) προσδοκίες των επιχειρήσεων μπορούν να διατηρήσουν την ανεργία σε ψηλά επίπεδα για μακρύ χρονικό διάστημα.
- Οι κρίσεις και η ανεργία οφείλονται σε ανεπαρκή συνολική ζήτηση.
- Για την επάνοδο της οικονομίας στην πλήρη απασχόληση είναι απαραίτητη η κρατική παρέμβαση με μέτρα όπως η αύξηση των δημόσιων δαπανών, η μείωση των επιτοκίων και η ρύθμιση των επενδύσεων με μακροχρόνια σχεδιασμό (ώστε να σταθεροποιηθεί η μακροχρόνια προσδοκία κέρδους από τους καπιταλιστές)

Τι εννοούμε με τον όρο «κεϋνσιανά» οικονομικά μοντέλα;

1. Βασικό χαρακτηριστικό: Κρατική οικονομική διαχείριση βάσει αρχών του Keynes:

- Παρέμβαση για σταθεροποίηση της οικονομίας
- Χρήση δημοσιονομικής πολιτικής (δαπάνες, επενδύσεις)
- Χρήση νομισματικής πολιτικής (προσφορά χρήματος, επιτόκια) για τόνωση της ζήτησης

2. Μεταπολεμική επέκταση: Πιο σταθερές πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, Beveridge Report (1942):

- Καθολική κοινωνική ασφάλιση
- Δωρεάν υγεία και εκπαίδευση
- Πολιτικές πλήρους απασχόλησης

3. Στάση του Κέυνς: Συμφωνούσε με τον στόχο της πλήρους απασχόλησης, αλλά ήταν επιφυλακτικός:

- Για κόστος και χρονοδιάγραμμα του Beveridge Report
- Θεωρούσε ότι θα προκύψουν δημοσιονομικές ανισορροπίες αν το «κράτος πρόνοιας» είχε πιο σταθερά χαρακτηριστικά

4. White Paper on Employment Policy (1944)

- Μετέφρασε τον κεϋνσιανισμό σε κρατική πολιτική
- Σύνδεση διαχείρισης ζήτησης με κοινωνικούς στόχους Beveridge
- Διασφάλιση επαρκούς συνολικής ζήτησης για βιώσιμο κοινωνικό κράτος

Ο Keynes και ο μεταπολεμικός «κεϋνσιανισμός»

Επίπεδο	Ο Keynes (1930s)	Μεταπολεμικός “Κεϋνσιανισμός”
Ρόλος κράτους	Αντικυκλική μακροοικονομική πολιτική	Διαρκής παρέμβαση για σταθερότητα
Κοινωνικό κράτος	Όχι κεντρικό στοιχείο	Κεντρικός θεσμός (πρόνοια, ασφάλιση)
Πλήρης απασχόληση	Μακροοικονομικός στόχος μέσω ζήτησης	Πολιτικός και κοινωνικός στόχος
Θεωρητική βάση	General Theory	“Keynes plus Beveridge” (πρακτικά)

2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Ρηνανικού οικονομικού μοντέλου;

Μεταπολεμικά ευρωπαϊκά
«κεϋνσιανά» οικονομικά μοντέλα

Ρηνανικό μοντέλο
(Γερμανία, Ολλανδία)

Γαλλικό μοντέλο

Σκανδιναβικό μοντέλο
(Σουηδία, Νορβηγία, Δανία)

Τα «κεϋνσιανά» οικονομικά μοντέλα και η σχέση τους με τον Keynes

Χαρακτηριστικό	Ρηνανικό μοντέλο	Γαλλικό μοντέλο	Σκανδιναβικό μοντέλο
Ρόλος κράτους	Ισχυρή παρέμβαση για σταθερότητα, συνεργασία εργοδοτών- εργαζομένων	Σχεδιασμός, καθοδήγηση βιομηχανίας και στρατηγικών επενδύσεων	Παρέμβαση κυρίως για κοινωνική πρόνοια και αναδιανομή
Λειτουργία αγοράς	Ιδιωτικός τομέας με ρύθμιση και συντονισμό	Ιδιωτικός τομέας κατευθυνόμενος από κράτος	Ελεύθερη αγορά με κοινωνική προστασία
Σταθερότητα/ μακροοικονομική πολιτική	Έμφαση στη σταθερότητα, με κρατική παρέμβαση για απασχόληση	Έμφαση σε ανάπτυξη και στρατηγική βιομηχανική πολιτική, λιγότερο διαχείριση ζήτησης	Έμφαση στη σταθεροποίηση μέσω κοινωνικής πολιτικής, λιγότερο διαχείριση ζήτησης
Κοινωνική ασφάλεια	Σχετικά ισχυρή	Μετριασμένη	Πολύ ισχυρή
Συμβατότητα με Keynes	Υψηλή: κρατική παρέμβαση + σταθεροποίηση αγορών	Μέτρια: παρέμβαση για στρατηγικούς στόχους, λιγότερο για ζήτηση	Μέτρια: κοινωνική προστασία, λιγότερο μακροοικονομική παρέμβαση

Η (καθυστερημένη) διαμόρφωση του γερμανικού έθνους-κράτους

Η συγκρότηση του γερμανικού κράτους

Κράτος και κεφάλαιο επί Bismarck

- Ο γερμανικός καπιταλισμός αναπτύχθηκε πιο αργά σε σχέση με τον αγγλικό και το γαλλικό.
- Η δημιουργία του ενιαίου γερμανικού κράτους πραγματοποιήθηκε το 1871, πολύ όψιμα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις.
- Η καθυστερημένη ανάπτυξη απαιτούσε εκτεταμένη κρατική παρέμβαση:
 - α) Υποστήριξη διεθνών επιδιώξεων του κεφαλαίου
 - β) Ομογενοποίηση και σταθεροποίηση της εσωτερικής οικονομίας
- «Πατερναλιστικός καπιταλισμός» του Bismarck:
 - α) Κρατική υποβοήθηση κεφαλαίου
 - β) Κοινωνικά μέτρα (π.χ. τα πρώτα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης) για ενσωμάτωση και έλεγχο της εργατικής τάξης.

Από τη συγκρότηση του γερμανικού κράτους, η παρέμβαση του ήταν καθοριστική για την εκβιομηχάνιση και τη στρατηγική διεξόδου του γερμανικού κεφαλαίου στην παγκόσμια αγορά.

Η Γερμανία στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα

Κεφάλαιο, εργατικό κίνημα και κράτος

- **Οικονομικά χαρακτηριστικά:**

- α. Εξαιρετικά αναπτυγμένο και συγκεντροποιημένο βιομηχανικό και τραπεζικό κεφάλαιο.
- β. Έντονη αναζήτηση νέων αγορών και αποικιών.

- **Κοινωνικά χαρακτηριστικά:**

- α. Ισχυρό εργατικό κίνημα
- β. Επανάσταση 1918-1919, ένοπλες εργατικές εξεγέρσεις 1918-1923, μεγάλη επιρροή Οκτωβριανής Επανάστασης.

- **Ρόλος κράτους και κεφάλαιο:**

- α. Στήριξη διεθνών επιδιώξεων κεφαλαίου.
- β. Ενσωμάτωση εργατικής τάξης.

- **Μεταπολεμική κρίση:**

- α. Ήττα στον Α' ΠΠ και βαθιά οικονομική κρίση τη δεκαετία του 1930.
- β. Ανάπτυξη ναζισμού σε συνθήκες σύμπλεξης γερμανικού κεφαλαίου και κράτους.

Η σχέση του ναζιστικού κράτους με Γερμανούς και άλλους καπιταλιστές

Πηγή: izquierdadiarios.es

Πηγή: rarehistoricalphotos.com

Πηγή: linkedin.com

Στρατόπεδα συγκέντρωσης και εργοστάσια μεγάλων εταιρειών (Dokumentationszentrum, München)

Η Γερμανία μετά τον Β΄ΠΠ

Κοινωνικός «εταυρισμός» και οικονομική ανάπτυξη

- Μετά τον Β΄ ΠΠ: Ισχυρά αντικαπιταλιστικά αισθήματα, αυξανόμενο κύρος ΕΣΣΔ.
- Ο γερμανικός καπιταλισμός υπό το φόβο μίας νέας ριζοσπαστικοποίησης της γερμανικής εργατικής τάξης επέλεξε την οικοδόμηση ενός κοινωνικά «συμβιβασμένου» καπιταλισμού.
- Ρηγανικό μοντέλο καπιταλισμού: Βασιζόμενο σε μακρόχρονες παραδόσεις στις σχέσεις κράτους-κεφαλαίου, επιδίωκε την αναχαίτιση του «κομμουνιστικού κινδύνου».
- Κοινωνική οικονομία της αγοράς (soziale Marktwirtschaft):
 - α. Πρωτοεφαρμόστηκε από το φιλελεύθερο Χριστιανοδημοκρατικό Κόμμα και τον Υπουργό Οικονομικών του (και μετέπειτα Καγκελάτιο) Ludwig Erhard.
 - β. Οδήγησε στο λεγόμενο Wirtschaftswunder (οικονομικό θαύμα) της μεταπολεμικής Γερμανίας.

Ο Ordoliberalismus και ο ρηνανικός καπιταλισμός

- Ο Ordoliberalismus αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο των πολιτικών του ρηνανικού καπιταλισμού και αναπτύχθηκε από τη λεγόμενη Σχολή του Φράιμπουργκ.
- Το όνομα του το πήρε από το θεωρητικό περιοδικό Ordo (που σημαίνει «τάξη», «κανόνας», «σύστημα» στα λατινικά) στο οποίο αναπτύχθηκε η συζήτηση για την «τάξη» στην οικονομία.
- Η «τάξη» δεν είχε μόνο την έννοια της πειθαρχίας αλλά κυρίως της «θεσμικής οργάνωσης» ή της «αρχιτεκτονικής» του οικονομικού συστήματος.
- Ordoliberalismus = Φιλελευθερισμός που δίνει έμφαση στην ordo.
- Βασικές αρχές του Ordoliberalismus είναι οι εξής:
 - α. Σε αντίθεση τόσο με το *laisser-faire* όσο και με την κρατική παρέμβαση στην οικονομία, το κράτος πρέπει απλώς να ρυθμίζει και να επιβάλλει τους κανόνες του ανταγωνισμού χωρίς να παρεμβαίνει στην παραγωγή.
 - β. Απαιτείται σταθερό νόμισμα και δημοσιονομική πειθαρχία.
 - γ. Απαιτείται θεσμική συνεργασία κράτους-εργοδοτών-εργαζομένων.

Ο ρόλος των τραπεζών σε ΗΠΑ και Γερμανία

Παράμετρος	ΗΠΑ	Γερμανία
Συντονισμός οικονομικών δρώντων	Αγοραία, χρηματιστικοποιημένη	Τραπεζική, εταιρική, θεσμική
Ρόλος τραπεζών	Παροχή ρευστότητας, όχι συντονισμός	Οργανικός συντονιστής βιομηχανικού-χρηματικού κεφαλαίου (Hausbanken)
Μορφή χρηματοδότησης	Μετοχές, ομόλογα, επενδυτικά κεφάλαια	Δάνεια, συμμετοχή, εποπτεία
Κυρίαρχο δίκαιο	Common law, ρητά συμβόλαια	Civil law, θεσμικός συντονισμός
Κουλτούρα	Ατομικιστική, βραχυπρόθεσμη	Εταιριστική, μακροπρόθεσμη
Βασικός μηχανισμός ελέγχου	Χρηματιστηριακή αξία, M&A	Τραπεζική εποπτεία
Ιστορική εξέλιξη		

3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του γαλλικού οικονομικού μοντέλου;

Τα βασικά χαρακτηριστικά του γαλλικού οικονομικού μοντέλου

- Το κράτος παρεμβαίνει στρατηγικά μέσω 4ετών σχεδίων (καταρτισμένων από την Commissariat général du Plan), δημόσιων επενδύσεων, ρύθμισης των τιμών, ελέγχου της πίστης και στήριξης «εθνικών πρωταθλητών» (μεγάλων βιομηχανικών ενώσεων).
- Γι' αυτό το μοντέλο αυτό χαρακτηρίζεται από το επίθετο «dirigisme» που μεταφράζεται ως «κατευθυντικός» και προσδιορίζει το ρόλο του κράτους.
- Σε αυτή την «κατευθυνόμενη» καπιταλιστική ανάπτυξη, το κράτος χαράζει τους στόχους και δημιουργεί τις προϋποθέσεις (επενδύσεις, υποδομές, έρευνα κλπ) ενώ οι –κρατικές και ιδιωτικές- επιχειρήσεις οργανώνουν και πραγματοποιούν την παραγωγή και το εμπόριο.
- Ο σχεδιασμός δεν είναι συνολικός ή υποχρεωτικός και δεν καθορίζεται με βάση τις κοινωνικές ανάγκες αλλά είναι ενδεικτικός, αδρομερής και καθορίζεται από τις ανάγκες συσσώρευσης και ανταγωνιστικότητας του γαλλικού κεφαλαίου.
- Το κριτήριο του καπιταλιστικού κέρδους παραμένει καθοριστικό αλλά το κράτος επηρεάζει τις συνθήκες επιδίωξης του.
- Οι περίοδος κυριαρχίας αυτού του μοντέλου ήταν από το 1945 μέχρι την «πετρελαϊκή κρίση» του 1973 που χαρακτηρίστηκαν και ως «Les Trente Glorieuses» (τα τριάντα έδοξα χρόνια).

Οι 4 βασικοί θεσμοί του γαλλικού σχεδιασμού

Θεσμός	Επίπεδο	Ρόλος	Σύνθεση	Σχέση με άλλα όργανα
Γενική Επιτροπή Σχεδιασμού	Εθνικό	Κεντρικός συντονισμός & εποπτεία	Τεχνοκράτες, οικονομολόγοι, υπουργεία	Συντονίζει τις επιτροπές, συνεργάζεται με Επιθεώρηση
Επιτροπή Σχεδιασμού	Εθνικό	Στρατηγικοί στόχοι & επενδύσεις	Τεχνοκράτες, υπουργεία, ιδιωτικός τομέας	Υποβάλλει προτάσεις στη Γενική Επιτροπή
Κλαδική Επιτροπή Σχεδιασμού	Κλάδου	Εξειδίκευση στόχων ανά τομέα	Ειδικοί κλάδου, υπουργεία, επιχειρήσεις	Υλοποιεί τους στόχους της Επιτροπής Σχεδιασμού
Επιθεώρηση Σχεδιασμού	Εθνικό / Τεχνικό	Παρακολούθηση & έλεγχος εφαρμογής	Ελεγκτές, τεχνοκράτες	Εποπτεύει υπουργεία & επιχειρήσεις

Ο ρόλος και τα μέσα των γαλλικών Επιτροπών Σχεδιασμού

Ο ρόλος των επιτροπών

1. Προσκομίζουν παρελθοντικά στοιχεία του τομέα τους και διατυπώνουν μελλοντικές προβλέψεις.
2. Υποδεικνύουν στις δημόσιες και ιδιωτικές αρχές τα κατάλληλα μέτρα για την επίτευξη των στόχων.
3. Λειτουργούν ως μηχανισμοί ελέγχου και προτείνουν αναθεωρήσεις-διορθώσεις.

Μέσα ενεργοποίησης-εφαρμογής

1. Δημοσιονομικά κίνητρα για ευθυγράμμιση με το πλάνο.
2. Τραπεζικός μηχανισμός για χρηματοδότηση προγραμμάτων συμβατών με το πλάνο.
3. Εκτεταμένος δημόσιος τομέας σε στρατηγικούς κλάδους.

Αιτίες γαλλικού οικονομικού μοντέλου

Ιστορικές

- Μεγάλες καταστροφές κατά τον Β' ΠΠ.
- Συγκεντρωτικό κράτος με τεχνοκρατική παράδοση.
- Μακρά εμπειρία σχεδιασμού και διοίκησης οικονομικών πόρων από τον 19^ο αιώνα.

Πολιτικές

- Αποτροπή «κομμουνιστικού κινδύνου» και καταστολή ριζικών εργατικών διεκδικήσεων.
- Εμπιστοσύνη στην αναγκαιότητα κρατικής οικονομικής παρέμβασης για σταθερότητα και ανάπτυξη.

Οικονομικές

- Ανάγκη μεγάλων κεφαλαίων για την ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας.
- Ύπαρξη πριν τον Β'ΠΠ πολλών οικονομικών θεσμών που μπορούσαν να αξιοποιηθούν για το σχεδιασμό.
- Σχετικά κατακερματισμένη βιομηχανία, συνεπώς πιο εύκολος ο προσανατολισμός των επενδύσεων και η προώθηση συγχωνεύσεων ή μεγάλων έργων.

Γαλλικός και γερμανικός «κεϋνσιανισμός»

Παράμετρος	Γαλλία – Dirigisme	Δυτική Γερμανία – Κοινωνική Αγορά
Ιστορικό πλαίσιο	Ιστορικά ισχυρό, συγκεντρωτικό κράτος με τεχνοκρατική παράδοση	Αποδυναμωμένο κράτος, υπό διεθνή έλεγχο μετά τον πόλεμο
Ιδεολογία	Κεϋνσιανισμός + κρατικός παρεμβατισμός	Ordoliberalism: πίστη στην αγορά + ρυθμιστικό κράτος
Ρόλος κράτους	Καθοδήγηση της οικονομίας, βιομηχανικός σχεδιασμός, δημόσιες επενδύσεις	Δημιουργία θεσμών για σταθερότητα και ανταγωνισμό, όχι άμεσος σχεδιασμός
Βιομηχανική πολιτική	Στρατηγικός σχεδιασμός για ανάπτυξη, προστασία κρίσιμων τομέων	Ελάχιστη άμεση παρέμβαση, αγορά αναλαμβάνει την κατεύθυνση παραγωγής
Κοινωνική πολιτική	Πλήρης απασχόληση, κοινωνικό κράτος	Κοινωνικό κράτος με έμφαση στην ισορροπία αγοράς και κοινωνικής προστασίας
Δημοσιονομική στρατηγική	Δημόσιες επενδύσεις, κρατικές τράπεζες, σχέδια 4ετίας	Σταθερότητα τιμών, ισορροπία προϋπολογισμού, θεσμική ρύθμιση

3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Σκανδιναβικού οικονομικού μοντέλου;

Το σκανδιναβικό μοντέλο σε σχέση με το ρηνανικό και το γαλλικό

Παράμετρος	Σκανδιναβικό Μοντέλο	Ρηνανικό Μοντέλο	Γαλλικό Dirigisme
Ιδεολογία / φιλοσοφία	Σοσιαλδημοκρατία, συνεργασία κράτους-αγοράς, ισότητα ευκαιριών	Ordoliberalism: αγορά με ισχυρούς θεσμούς, κοινωνική ισορροπία	Κεϋνσιανισμός + κρατικός παρεμβατισμός
Ρόλος κράτους	Έμμεση καθοδήγηση, κοινωνικές υπηρεσίες, υψηλή φορολογία για αναδιανομή	Διασφάλιση ανταγωνισμού-σταθερότητας, μικρή παρέμβαση στην παραγωγή	Άμεσος βιομηχανικός σχεδιασμός, στρατηγικές δημόσιες επενδύσεις
Κοινωνική πολιτική	Εκτεταμένο κοινωνικό κράτος, πλήρης ασφάλιση, υγεία και εκπαίδευση για όλους	Κοινωνικό κράτος με έμφαση στην ασφάλεια και εργασιακή συνεργασία	Κοινωνικό κράτος, πλήρης απασχόληση και κρατική καθοδήγηση
Σχέση με αγορά / επιχειρήσεις	Συνεργασία κράτους και εργαζομένων / εργοδοτών, τριμερής διαπραγμάτευση	Αγορά με κανόνες: συνδικαλισμός και κοινωνικός διάλογος	Αγορά καθοδηγείται από κράτος, προστασία στρατηγικών κλάδων
Χρηματοοικονομική πολιτική	Δημοσιονομική πολιτική για αναδιανομή και ανάπτυξη	Σταθερότητα, δημοσιονομική ισορροπία	Δημόσιες επενδύσεις σε βιομηχανία και υποδομές

Αιτίες σκανδιναβικού οικονομικού μοντέλου

- Μικρές, ομοιογενείς κοινωνίες → ισχυρή αλληλεγγύη.
- Δύσκολες φυσικές συνθήκες → έμφαση στη συνεργασία, την αλληλοβοήθεια και την κοινωνική προστασία.
- Παράδοση συλλογικής διαχείρισης πόρων (συνεταιρισμοί, κοινότητες).
- Χαμηλή παραγωγικότητα γεωργίας → έγκαιρη στροφή στη βιομηχανία, εκπαίδευση και τεχνολογική καινοτομία.
- Παράδοση ισχυρών συνδικάτων και εργατικών κομμάτων.
- Μικρές και ανοιχτές εξαγωγικές οικονομίες → συντονισμός κράτους-επιχειρήσεων.
- Πρώιμη και σταθερή εγκαθίδρυση αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας με συμμετοχικούς θεσμούς λήψης αποφάσεων.
- Προτεσταντική ηθική της εργασίας και της υπευθυνότητας (π.χ. λουθηρανική παράδοση).
- Φυσικοί πόροι:
 - α. Νορβηγία: πετρέλαιο και φυσικό αέριο → επέκταση κρατικών παροχών.
 - β. Δανία: ξυλεία και γεωργικά προϊόντα → χρηματοδότηση κοινωνικών προγραμμάτων.
 - γ. Σουηδία/Φινλανδία: μεταλλεύματα και ξυλεία → ενίσχυση υποδομών και πρόνοιας.

Η «Μεγάλη Συμφωνία» (Grand Compromise) -1930s

1. Ιστορικό πλαίσιο:

α. Οικονομική κρίση του Μεσοπολέμου → κοινωνική πόλωση, ανεργία, ισχυροί εργατικοί αγώνες. [Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η Σουηδία και η Νορβηγία είχαν τα υψηλότερα επίπεδα βιομηχανικής σύγκρουσης στη Δύση]

β. Απότομη άνοδος επαναστατικών διαθέσεων → φόβος ξεσπάσματος σοσιαλιστικών εξεγέρσεων.

2. **Κύρια εξέλιξη:** Συμφωνία μεταξύ εργοδοτών και συνδικάτων.

3. Περιεχόμενο της συμφωνίας:

α. Αποδοχή της ελεύθερης αγοράς από τα συνδικάτα.

β. Αποδοχή της συλλογικής διαπραγμάτευσης και της κοινωνικής προστασίας από το κεφάλαιο.

γ. Καθορισμός μισθών και εργασιακών σχέσεων μέσω κεντρικών διαπραγματεύσεων.

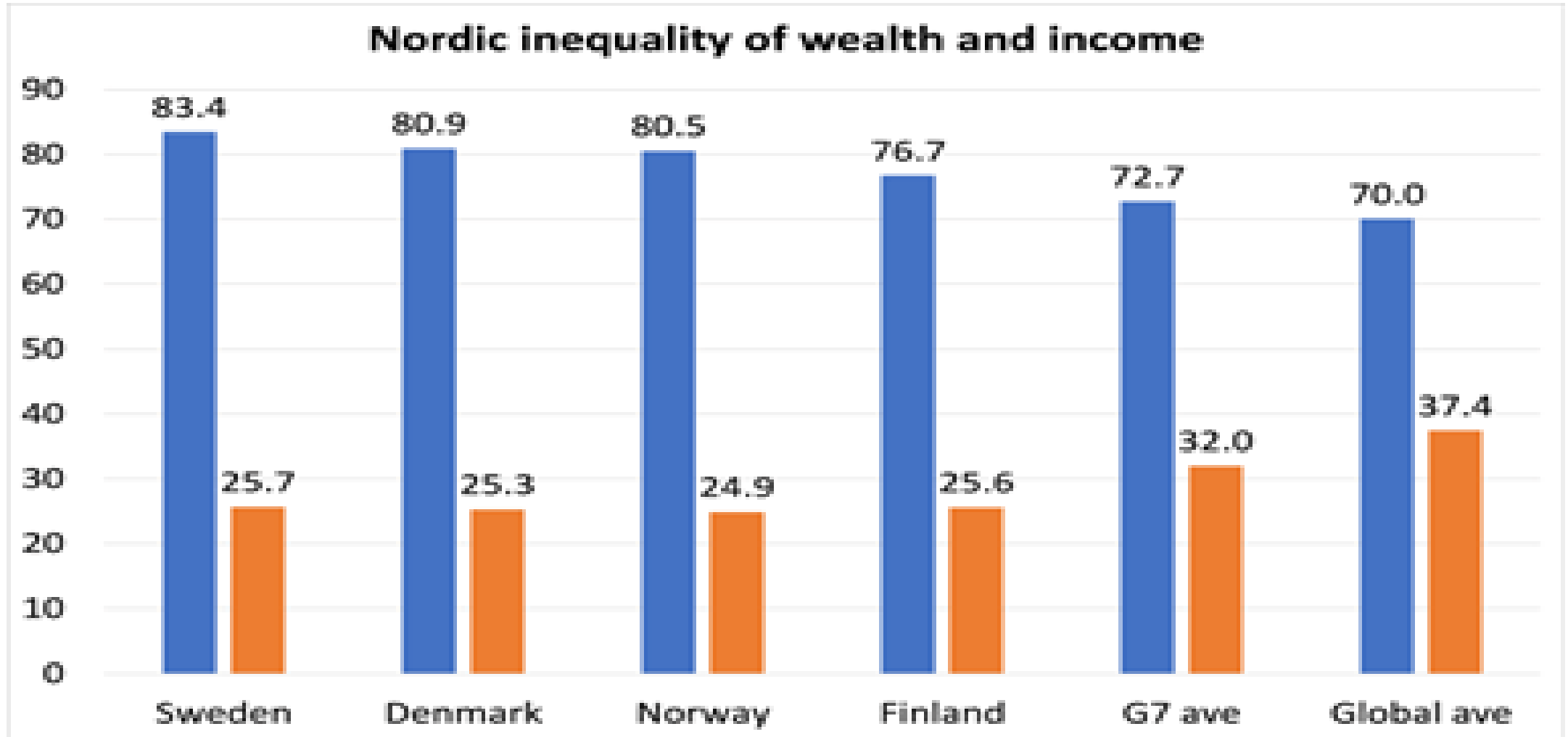
4. **Πολιτική βάση:** Κεντρικός ο ρόλος των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων.

5. **Αποτέλεσμα:** Καθιέρωση τριμερούς συνεργασίας κράτους-εργοδοτών-εργαζομένων.

Ο ρόλος των συνδικάτων σε ενδεικτικές χώρες

Χώρα	Συνδικαλιστική πυκνότητα ≈	Κάλυψη συλλογικών συμβάσεων ≈
Δανία	~ 65-70 %	~ 70-90 %
Φινλανδία	~ 65-75 %	~ 80-90 %
Σουηδία	~ 65-70 %	~ 85-90 %
Ελλάδα	~ 20-25 %	Σε πτώση, παλιά ~65 % → τώρα πολύ χαμηλότερα
Ιταλία	~ 30-35 %	~ 80 % περίπου
Ισπανία	~ 12-17 %	~ 70-80 % περίπου
Πορτογαλία	~ 15-20 %	~ 70-80 % ιστορικά
Ηνωμένο Βασίλειο	~ 20-25 %	~ 25-30 %
Γερμανία	~ 16-18 %	~ 50-60 % περίπου
Γαλλία	~ 8-10 %	~ 90-100 % περίπου

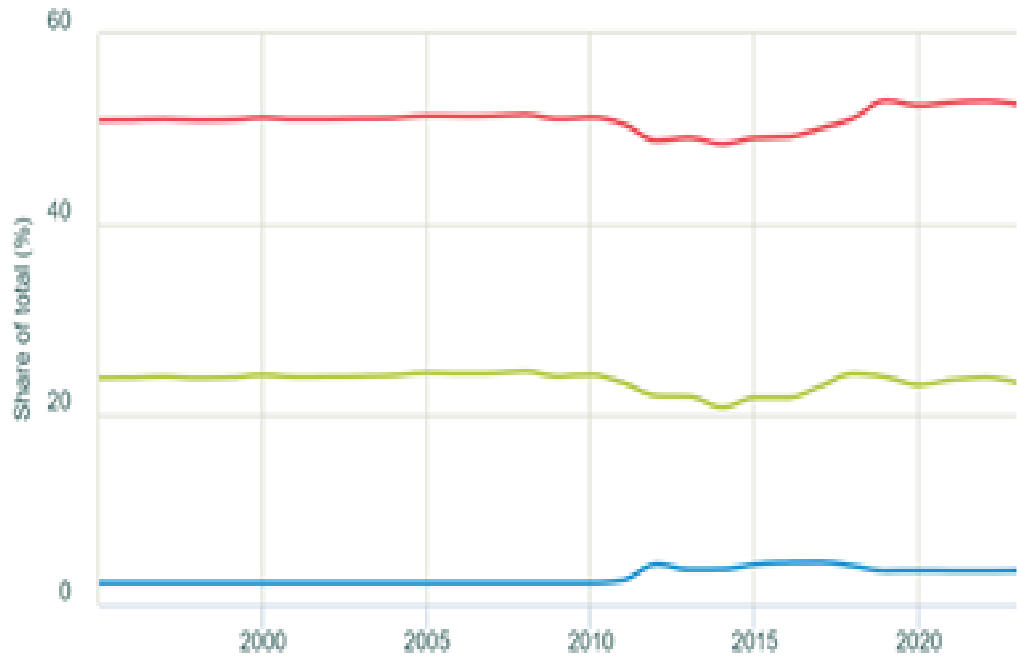
Σκανδιναβικές χώρες: Μεγάλη ανισότητα πλούτου

Πηγή: Michael Roberts blog

Οι μεγάλες ανισότητες στη Νορβηγία

Wealth inequality, Norway, 1995-2023

— Net personal wealth | Top 10% | share | adults | equal split
— Net personal wealth | Bottom 50% | share | adults | equal split
— Net personal wealth | Top 1% | share | adults | equal split
Graph provided by www.wid.world

Gini index of national income, Norway, 1980-2023

— Pre-tax national income | PO-100 | Gini coefficient | adults | equal split
Graph provided by www.wid.world

Σύνοψη των ευρωπαϊκών κεϋνσιανών οικονομικών μοντέλων

Χαρακτηριστικό	Ρηνανικό μοντέλο	Γαλλικό μοντέλο	Σκανδιναβικό μοντέλο
Ρόλος κράτους	Διαμεσολαβητικός, συνεργασία με επιχειρήσεις	Στρατηγικός, κεντρικός σχεδιασμός	Συντοιοστικός-ρυθμιστικός
Μακροοικονομική πολιτική	Κεϋνσιανή για σταθερότητα και πλήρη απασχόληση	Κεϋνσιανή + κρατικός σχεδιασμός βιομηχανίας	Κεϋνσιανή, με έμφαση στην κοινωνική συνοχή
Συνδικαλισμός / εργασιακές σχέσεις	Ισχυρά συνδικάτα, συμμετοχή εργαζομένων στη διοίκηση	Συνήθως περιορισμένα συνδικάτα, κρατικός έλεγχος αγοράς εργασίας	Ισχυρά συνδικάτα, τριμερής συνεργασία για μισθούς
Δημοσιονομική πολιτική	Προτεραιότητα στη σταθερότητα, αλλά υποστηρίζει ζήτηση	Κρατικές επενδύσεις, προστατευτισμός	Υψηλή φορολόγηση, αναδιανομή εισοδήματος
Αγορά και επιχειρήσεις	Ελεύθερη αγορά με εταιρική συνεργασία	Κράτος κατευθύνει βιομηχανική ανάπτυξη	Αγορά συνδυασμένη με κρατικές παροχές
Στόχος	Σταθερότητα και ανάπτυξη με κοινωνική συνοχή	Βιομηχανική ανάπτυξη – οικονομ. εκσυγχρονισμός	Πλήρης απασχόληση και κοινωνική ισότητα

Βασικά ερωτήματα

1. Σε ποιες συνθήκες εμφανίστηκαν τα κεϋνσιανά οικονομικά και τι καινούριο έφεραν;
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Ρηνανικού οικονομικού μοντέλου;
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Γαλλικού οικονομικού μοντέλου;
4. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του Σκανδιναβικού οικονομικού μοντέλου;